

## ALAK NOTLARI

Alaka kitabı ilmi beyana dair bir kitaptır.  
Musannıfı Mahmud-u Antaki (hz) dir.

İlmi Beyanın Tarifi: وهو علم يعرف به إيراد المعنى الواحد بطرق مختلفة في وضوح الدلالة عليه

Manası:Manayı ifade de lafzı açıklığı kavuşturmak için bir olan manayı değişik yollarla yerine getirmeyi öğreten ilimdir.  
Mevzuu:Hakikat,mecaz,kinaye  
Gayesi:Düşünceleri yerine ve zamanına uygun olarak ifade edebilmektir.  
Vazıı:Abdulgahir Cürcani(hz) dir.

Mütekellimin muhataba meramını ifade etmesinin yolu üçtür:

Hakikat,mecaz,kinaye.

Hakikat : لفظ مسد تعمل في ما وضع له من حيث انه ما وضع له

Manası:Konulduğu manada kullanılan lafızdır

Mecaz: لفظ مسد تعمل في غير ما وضع له من حيث انه غيره بعلاقة  
بـ بينهما مع قرينة مانعة عن ارادة الموضوع له

Manası:Hakiki manayı murad etmeye mani bir karine ile beraber her ikisi arasında bir alaka be münasebetle konulduğu mananın dışında kullanılan lafızdır.

Kinaye: لفظ مسد تعمل في لازم ما وضع له بلا قرينة مانعة عنه

Manası:Hakiki manayı murad etmeye mani bir karine olmaksızın konulduğu mananın lazımında kullanılan lafızdır.

Mecazla kinaye arasındaki en önemli fark: Mecazlarda hakiki mana murad edilemez, kinayelerde edilir.

(fakat bazen bi hasebi hususil madde kinayelerdede hakiki mana murad edilemez. Zemaşeri ye göre ليس  
كم ذلك شيء Ayet-i kerimesinin nefyi misilden kinaye olması gibi. burada hakiki manayı murad edemiyoruz.)

Hakikat ve mecazın tariflerinde geçen

Haysiyet kaydı dua veya erkanda kullanıldığı zaman "salat" gibilerde hakikat ve mecaz birbirine karışmasını önlemek içindir.

Alaka kaydı kitabı işaret ederek şu atı tut kavlinde olduğu gibi bozuk olan şeyleri mecazdan çıkarmak içindir.

Karine kaydı hakiki manayı murad etmek caiz olan ve hakiki mananın dışında kullanılan kinayeyi çıkarmak içindir.

Hakiki mana ile mecazi mana arasındaki alakası iki şekilde taksim olunur:

1-Küllî:Genel olarak buda luzum alakasıdır(yani hakiki mananın mecazi manaya lazım olması demektir)

Bu gerek alakası müşabehet olan (istiare) de ve gerekse gayri müşabehet olan mecazi mürselde mevcuttur

2-Cüz-i:Özel olarak ki burada müşabehet veya gayri müşabehet vardır denilir

### Mecaz

Mecaz iki kısımdır:

1-Mecazı mürsel(alakasız gayri müşabehet)

2-Mecazı istiare(alakasız müşabehet)

Mecazı mürseller 27 adettir.(tablodan ezberlenecek)

İstiareye gelince istiareyle alakalı üç mezhep vardır:

1-Selef

2-Sekkaki

3-Hatib-i Dımışki

Selefe göre istiare iki dir.

1-Musarraha

2-Mekniyye

ل فظ المشد به به المذكور الممد تعمل في المشد به

Musarraha: Müşebbehte kullanılan mezkur müşebbehu bih lafzıdır.

Misal: رایت اسدا فی یدہ سدیف

-Ben elince kılıç olan arslan gördüm. Kavlindeki "aslan" lafzı gibi

Bu misalde:

Müşebbeh: Adam (mezkur değil)

Müşebbehu bih: Arslan (mezkur)

ل فظ المشد به به ال غیر المذكور الممد تعمل في المشد به

Manası: Müşebbehte kullanılan gayri mezkur müşebbehu bih lafzıdır.

Misal: اظ فار الامنية نشدت ب فلان

-Ölümün tırnağı filana yapıştı.

Kavlinde mezkur olmayan sebu (canavar gibi)

Bu misalde:

Müşebbeh: Ölüm (mezkur)

Müşebbehu bih: Canavar (mezkur değil)

Not: Musarraha (açık istiare) ile mekniyye (kapalı) arasındaki fark: Musarrahadaki müşebbeh bih mezkur mekniyyede gayri mezkurdur.

Ölümün tırnağı filana yapıştı misalindeki müşebbeh bih olan canavarın lazımı (yani canavar manasını bize gösteren) olan ezfar (tırnak) lafzı sefere göre hakikattir.

Sefere göre mecaz: Ezfarul meniyeti ölümün tırnağı şeklindedir ki buna "istiarei tahyiliyye" denilir.

İstiareyi tahyiliyye: Sefere göre mecazi lügaviden bir kısım olmayıp mekniyyenin özelliği onun lazımıdır.

Sefere göre müşebbehu bihin lazımı olan "ezfar (tırnak) hakikattir (çünkü konulduğu manada kullanılmıştır) fakat imami zemaşeri bu ezfarın mecaz olabileceğini iddia etmiştir.

Şart olarakta: Müşebbehle müşebbehu bihin lazımlarının birbirine benzemesini ileri sürmüştür

Misal: يذقضون عهد الله

-Onlar Allaha verdikleri ahidlerini bozuyorlar

Müşebbeh: Ahid

Lazımı: İptal

Müşebbehu bih: Habli müellef

Lazımı: Nakiz

Zemaşeriyye göre burada müşebbehu bihin (habli) lazımı olan (nakiz) müşebbehu bihin (ahid) lazımı olan (iptal) e benzediği için (ki her ikisinde mevcudu bozma manasınadır) lazımı olan (nakiz) iptal manası na mecaz dır (halbuki bize göre hakikattir)

Burada zemaşeriyye göre istiarei musarrahadaki vardır.

يذقضون عهد الله Onlar Allaha verdikleri ahdi (söz) bozuyorlar.

Misalinin: Mekniyye olması: Müşebbehü bih olan hablin gayri mezkur olmasından dolayıdır.

Musarraha olması: Müşebbehu bih olan nakiz mezkur olup müşebbeh olan iptal gayri mezkur olduğundandır

Tebaiyye olması: Tebaiyye bir mastardan müştak olan istiarei kelimelelere denir. Burada mastar olan nakiz yenkuzune diye müştak olarak gelmiştir

İlmibeyan ulemasına göre musarraha 3 kısımdır

1-Tarafeyn itibari ile: Müfred mürekkep

2-İstiare olan lafız itibariyle: Asliye tebaiyye

3-İstiare olan lafızın tahkiki (meydana gelip gelmemesi) itibari ile: Tahgıyye, tahyiliyye

Tarafeyn itibari ile musarraha iki dir:

1-Müfred

2-Mürekkep

لفظ المشد به به الم فرد المذكور الم سد تعمل في الم شد به  
Müfred: الم فرد

Manası:Müfred müşebbehte kullanılan mezkur müfred müşebbehunbih lafzıdır

رایت اسدا في يده سيف

-Elinde kılıç olan aslan gördüm

Müşebbehun bih: Aslan

Müşebbeh: Adam

Her ikisinde müfred olmuştur

لفظ المشد به به المركب المذكور الم سد تعمل في الم شد به  
Mürekkep: المركب

Manası:Mürekkep müşebbehte kullanılan mezkur mürekkep müşebbehunbih lafzıdır.

Fetvadaki tereddütte kullanılan :

وتأخر أخرا اذى اراك ت قدم رجلا

-Ayağını bir ileri bir geri atıyorsun

Müşebhubih:Ayağını ileri geri atan müftü

Müşebbeh: Fetvadaki tereddüt

Doğru olan mecaz-ı mürekkebin mecaz-ı mürsel olmasıdır.

هوى مع الركب ال يمان ين مصعد

-Mahubem yemen kafillesi ile beraber gitmektedir

Şiirinde şairin hüznü gibi

Müşebbehu bih: Mahubesinin gitmesidir

Müşebbeh: Şairin hüznü

Mecazı mürsel olmasında şöyledir:

Burada melzumiyet alakası vardır

Lazım: Şairin sevgilisinin gitmesi (hakiki mana)

Melzum:Hüzünlenmesi(mecazi mana)

İstiare olunan lafız itibariyle musarraha iki dir.

1-Asliyye

2-tebaiyye

ان كان ال ل فظ الم سد تعار غير الم شد تق وال حرف اسم جنس او  
Asliye: علما

Manası:İstiare olunan lafız müştak ve harfin gayri ismi cins veya alem olmasıdır.

رایت اسدا في يده سيف

-Elinde kılıç olan aslan gördüm.

İstiare olunan lafız aslan ismi cinsidir.

رایت ال يوم ابى حذيفة

-Ben bugün Ebu hanifeyi gördüm

İstiare oluna lafız Ebu Hanife alem dir.

ان كان ل فظ الم شد تق او ل فظ ال حرف

Tebaiyye: Manası:istiare olunan lafızın müştak ve harf olmasıdır.

ن ط قت ال حال

-Hal konuştu (delalet etti) istiare olunan lafız natakak dir. mastar olan natakak müşaktır önce mastarı sonra ona tabi olmak la

kendisi istiare olunur.

Harfe misal: عذبت امرأة في هرة

-Kadın kedinin içinde azap gördü (kedi sebebiyle)

İstiare olunan lafız fi dir. önce muteallik olan zarfiyyet istiare olunur ona tabi olmakla kendisi istiare olunur

Meydana gelip gelmemesi itibariyle musarraha (bu kısım sekkakiye göredir)

1-Tahkikiyye

2-Tahyiliyye

Tahkikiyye:Murad olunan mana hissien ve aklen tahhakuk ederse buna denir.

Misal:(hissen) رأيت اسدا في يد ده سيف

Misal:(aklen) اهذنا الصراط الممسد تقويم

Tahyiliyye: Murad olunan mana ne hissien nede aklen tahakkuk ederse ona denir

Misal: اظ فار المذنية نشدت ب فلان

Sekkakiye göre istiare :

Musarraha: Müfrede ve mürekkebe (aynı selefeye göre)

Tahkikiyye ve tahyiliyye yukarda geçti

Mekniyye: لفظ الممشد به المذكور الممسد تعمل في الممشد به به

Manası : Gayri mezkur iddai müşebbebihte kullanılan mezkur müşebbeh lafızdır.

İmam-ı Sekkakiye göre

İstiare-i Tebeyye Mekniyyedir.

Misal: نطق الحال

Hali mabihil ifadede (muhatabın meramını ifade etmekte)insana benzetmiş insanı hakiki ve iddai olmak üzere 2'ye ayırmış ve hali 2.sinde kullanmıştır.

Yine mecazi akliyi mekniyye yapmıştır.

اظ فار المذنية نشدت ب فلان (Mekniyye olması aynen yukarıdaki gibi)

Hatib-i Dımışkiye göre istiare:

İstiareyi mezkür manada:musarraha(Müfrede Mürekkebe Asliye Tebeyye)

İstiare lafzının üzerine itlak olunduğu manada musarraha mekniyye tahyiliyye

Musarraha Selefin zikrettiği gibi

Mekniyye: تشد به شيء ب شيء في النفس مع اسد بات لازم الممشد به به

للمشده ل لدلالة على ذلك التشد به به المضمرفي النفس

Manası:kalpte gizli olan teşbihe delalet etsin için müşebbehi bihin lazımını müşebbehe ispatla bir şeyi diğer bir şeye ben zetmektir.

Hatib-i Dımışkiye Göre

Musarraha mecazi lüğavidir

Mekniyye ne mecazi lüğavi nede aklidir

Tahyiliyye:Mecazi akliendir

Mecaz 4 Kısımdır

1:Mecazi lüğavi

2:Mecazi akli

3:Mecazi bizziyade

4:Mecazi binnoksan

1-Mecazi Luğavi(normal tarif)

2-Mecazi Akli: نسد به الشيء الذي غير ما هو له

Manası:bir şeyi mahüve lehinin gayrıya nisbet etmektir....

Misal:لَقَبَلَا عَيْبَرَلَا تَبِينَا ilkbahar otları bitirdi

3-Mecazı bizziyade:

Manası:Murad olunan mana üzerine zait bir şey ile iğrabı değişendir

Misal:لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ

4-Mecazi Binnoksan:

Manası Noksanlıktan dolayı iğrabı değişendir.

Misal:وَاسْدُلُّ الْقَرْيَةَ köye sor

Kinaye

Normal tarif

Mekniyyün anı:

Zat:طَعَنَ فِي لَانٍ مَجْمَعِ ضَعْنِكَ kinin toplandığı yere dokundu

Sıfat:فِي لَانٍ طَوِيلٍ أَلْ نَجَادٍ kılıncının kını uzun

Nisbet:أَنَّ الْكِرْمَ فِي بَيْتِ فُلَانٍ ikram falanın evindedir

Bazı istiareler

Selefe göre musarraha: رَايَاتِ اسْدَا فِي يَدِهِ سَدِيفٍ de racul-u şucaa şecaatte esede teşbih olundu.

Cinsinden olması iddea olundu. Esed lafzı racul-ü şucaada istimal olundu istiare-i musarraha-i asliye oldu.

Selefe göre mekniyye: اِظْفَارُ الْمَرْيَةِ نَشْدُ بْتِ بِي فُلَانٍ kavlinde meniyye neffa ile zarar beyinini tefrika etmeyüp ihlak etmede sebüa teşbih olundu. Cinsinden olması iddea olundu. Zikirden terk olundu. Sebu müşebbehi bihin mülayımı olan ezfarı meniyye-i müşebbehe isbatla bu istiareye remz olundu zalike-i mermüz istiare-i mekniyye zalike-i isbat istiare-i tahyiliyye oldu.

Musarraha-i asliye: رَايَاتِ الْيَوْمِ أَدْبَى حَذِيْفَةٍ kavlinde kemali ilmi nafide zeydi alimi mütebahhir Eba hanife ye teşbih olundu.ayni olması iddea olundu Eba hanife lafzı zeydi alimi mütebahhir de istimal olundu istiare-i musarraha-i asliye oldu.

Musarraha-i tebaiyye: نَطَقْتَ الْحَالَ kavlinde mabihil ifadede nutuk delalette teşbih olundu. Cinsinden olması iddea olundu. nutk delalette istimal olundu istiare-i musarraha-i asliye oldu.istiare-i mezkûreye teban nutuk delalet manasında istimal olundu istiare-i musarraha-i tebaiyye oldu.(müştaka misal)

Musarraha-i tahkikiyye: لَمْ سَدِّ تَقِيمِ اهَذَا الْصَرَاطَا kavli şerifinde olan din matluba vuslata sebebiyyetde sırata teşbih olundu cinsinden olması iddea olundu. Sırat lafzı dinde istimal olundu istiare-i musarraha-i tahkikiyye oldu.

racul-u şucaa : kuvvetli adam

şecaat: heybet

sebebiyyet: sebep olmak

Cinsinden olması: aynı kefeye konmak

İstimal: kullanma

Neffa: menfaat  
Beynini: arasını  
Tefrika: ayırd etmek  
İhlak: yok etme  
Mülayımı: benzer  
Remz: birleştirme  
Kemali ilmi nafi: menfaat veren ilim  
mütebahhir: derin alim  
mabihil ifade: Muhataba anlatım  
matluba vuslat: arzu edilene ulaşma